

Hanna Horwatt-Baniewicz

Unikatowa rzeźba Chrystusa z Chełmna

Ochrona Zabytków 46/2 (181), 193-194

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dni po zasypaniu wykopów na ulicy posiadającej bruk pokryty dywanikiem asfaltowym należy odtworzyć rozebrany bruk, a dopiero na nim ułożyć warstwę asfaltu,

- przy zaistnieniu deformacji eksploatowanej warstwy asfaltowej niedopuszczalne jest jej wyrównywanie przez ułożenie na niej drugiej warstwy,
- należy ją rozebrać i ułożyć nową warstwę asfaltu.

Względy historyczne, estetyczne i ekologiczne przemawiają za utrzymaniem oryginalnych nawierzchni kamiennych jako otoczenia obiektów zabytkowych, dlatego też wymienione zasady postępowania mają na celu nienaruszanie krawężników, a tym samym i chodników oraz zachowanie jezdnii kamiennych w stanie jak najlepszym do czasu zaistnienia okoliczności umożliwiających zdjęcie dywanika asfaltowego

(np. przy zmianie organizacji ruchu kołowego).

Przedstawione powyżej uwagi mogą wydawać się oczywiste, jednakże wobec nagminnego nieprzestrzegania technologii prac brukarskich tudzież likwidacji kamiennych nawierzchni na terenach podlegających opiece konserwatorskiej, zachodzi pilna potrzeba konsekwentnego egzekwowania podstawowych zasad.

*Józef Czernik, Jerzy Dąbrowski,
Stanisław Gerega, Jan Kubik,
Andrzej Moczulski*

UNIKATOWA RZEŻBA CHRYSYTA Z CHEŁMNA

Na wniosek Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, w 1992 r. poddano zabiegom konserwatorskim rzeźbę *Chrystusa z grobu* znajdującego się w kapliczce utworzonej

w przyziemiu dawnej baszty murów na terenie ogrodu Domu Prowincjalnego w Chełmnie. Miejsce to było odwiedzane przez wiernych, szczególnie w okresie wielkopostnym. Początkowy program zakładał je-

dynie prace zachowawcze.

Wysokość rzeźby: 2,70 m.

Stan zachowania:

- znaczna destrukcja podłoża drewnianego,
- wielokrotne przemalowania.

Zarówno informację z *Katalogu zabytków sztuki ...* (t. XI, z. 4., s. 50), jak wstępne oględziny wskazywały, iż rzeźba jest w bardzo znacznym stopniu zmieniona w stosunku do swego pierwotnego kształtu.

Już zdejmowanie pierwszych przemalowań i dokonane odkrytki wykazały istnienie znacznej liczby nawarstwień, w tym także warstw metalu i tkanin. Ręce i nogi nieanatomiczne w swym kształcie, zniekształcone, z wycięciem odcinków — dostosowane do figury leżącej.

W tej sytuacji program rozszerzono do pełnej rewaloryzacji.

Stwierdzono:

- 14 wtórnych warstw malarskich,
- 1 warstwę o nieznanym do tej pory składzie i funkcji,
- 4 warstwy tkaniny,
- 1 warstwę blach cynowo-cynkowych.

Tak znaczne różnicowanie materiałów wymagało zastosowania różnicowanych technik zdejmowania. Warstwy zdejmowano kolejno, wykonując dokumentację.

Obecnie praca jest w fazie końcowego oczyszczania pierwotnej warstwy malarskiej.

a

b

Rzeźba Chrystusa z Chełmna w trakcie konserwacji — stan po usunięciu warstwy wtórnych:
a — widok z przodu: widoczne wtórne odcięcia rąk i nóg;
b — widok z boku: staw obrotowy oznaczony strzałką (fot. W. Górski)

Obiekt przedstawia monumentalną postać Cechy rzeźby wskazują, być może, na jej wcześniejsze niż poprzednio ustalono (*Katalog zabytków ...*, op. cit. s. 50: 1380 r.) powstanie. Rewelacją jest odkrycie, iż rzeźba miała ruchome ramiona umożliwiające zdejmowanie jej z krzyża i umieszczanie w grobie — zachowane są fragmenty obro-

towych stawów barkowych. Klatka piersiowa zaopatrzona była w zbiorniczek zawierający naśladowujący krew płyn, wypływający z ran w czasie misteriów.

Zgromadzone dane pozwalają sądzić, że jest to druga w Polsce (pierwsza odkryta w 1986 r. w Mszczonowie) rzeźba *Chrystusa Misteryjnego* z ruchomymi rękami,

używana w czasie wielkopiątkowych uroczystości do szczególnych przedstawień dominikańskich lub franciszkańskich. Jest ona prawdopodobnie jedną z najstarszych i największą z około 40 istniejących na świecie rzeźb Chrystusa o ruchomych rękach.

Hanna Horwatt-Baniewicz

„EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO ROZPROSZONE” — GDAŃSK 1992

Wystawa otwarta w Ratuszu Głównego Miasta Gdańska dnia 25 września 1992 r. powstała z inicjatywy dr. hab. Wojciecha Kowalskiego, Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za granicą. Pomysł tytułu zaczerpnięty został z zapisu artykułu 28 traktatu polsko-niemieckiego. „Europejskość” w tytule pozwoliła na włączenie tej wystawy w organizowane pod auspicjami Rady Europy „Dni Dziedzictwa Europejskiego” obchodzone w tym roku we wrześniu w krajach „Dwunastki”.

Zgodnie z zapisem wspomnianego traktatu do zadań Stron należy m.in.:

1. Współpraca w zakresie zachowania i opieki nad europejskim dziedzictwem kulturowym oraz dbałość o ochronę zabytków.

2. Otoczenie przez obie Strony szczególną opieką znajdujących się na ich terytoriach miejsc i dóbr kultury świadczących o wydarzeniach historycznych oraz osiągnięciach, tradycjach kulturalnych i naukowych drugiej Strony. Wspomniane miejsca i dobra kultury znajdują się pod ochroną prawną każdej ze Stron.

3. Dążenie do rozwiązania problemów związanych z dobrami kultury i archiwaliami.

Działaniom tym służy także wystawa w gdańskim ratuszu głównomiejskim, ukazująca straty dzieł sztuki w czasie II wojny światowej,

pochodzących z wyposażenia wnętrz świeckich i sakralnych, straty kolekcji muzealnych oraz zbiorów bibliotecznych i archiwalnych.

Ekspozycję tego typu zorganizowano w Polsce po raz pierwszy.

Wystawa ta jest integralną częścią zadania prowadzonego przez Pełnomocnika Rządu, mającego na celu m.in. zewidencjonowanie strat i opracowanie katalogu dóbr kultury zaginionych w czasie ostatniej wojny na terenie Polski.

Organizatorami wystawy są Muzeum Historii Miasta Gdańska i Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Gdańsku we współpracy z Muzeum Narodowym w Gdańsku i Wojewódzkim Konserwatorzem Zabytków. Ponadto materiały i zbiory udostępniły: Biblioteka Gdańska PAN, Biblioteka Politechniki Gdańskiej, Archiwum Państwowe w Gdańsku, Bazylika Konkatedralna pw. Wniebowzięcia NMP, kościół pw. św. Katarzyny.

Zamierzeniem organizatorów wystawy jest przedstawienie wojennych losów kolekcji artystycznych i pojedynczych dzieł sztuki oraz zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, a także apel o pomoc w odnalezieniu i odzyskaniu zaginionych, istniejących jeszcze obiektów.

Ekspozycja składa się z odrębnych działów tematycznych dotyczących:

1. Ratusza Głównego Miasta,
2. Dworu Artusa,
3. kościołów gdańskich,
4. Biblioteki Gdańskiej PAN, Biblioteki Politechniki Gdańskiej, Archiwum Państwowego w Gdańsku,
5. Domu Uphagena,
6. Muzeum Narodowego w Gdańsku.

Wystawa znajduje się w sześciu salach i rozpoczyna tekstem wprowadzającym, zawierającym informację o działaniach ewakuacyjnych i dokumentacyjnych w czasie wojny oraz powojennych dokonaniach konserwatorów, naukowców i artystów w dziele odbudowy zniszczonego Gdańska. W poszczególnych działach umieszczone są teksty z historią zbiorów, wykazy strat, zdjęcia archiwalne z komentarzami oraz przykłady obiektów pochodzących z większych całości. Teksty opracowane są w językach polskim, niemieckim i angielskim.

W pierwszej sali ekspozowane jest wyposażenie Ratusza Głównego Miasta. Ratusz pomimo ewakuacji bogatego wyposażenia, stracił większość bezcennych dzieł sztuki i wiele rzemiosła artystycznego. Wnikliwie opracowana informacja o historycznym wyposażeniu ratusza, a także zdjęcia archiwalne i rejestr strat dają wyobrażenie o dawnej świetności oraz stanie zachowania obiektów. Na szczególną uwagę zasługuje